

The Why, How, and Validation of Revelation (From Swinburne's Perspective and the Critique of Modern Atheism)

Marziyeh Sadeghi Rashti *

Associate Professor of Philosophy Department of university of Qom, Qom, Iran.

Email: marziyehsadeghi@yahoo.com

Use your device to scan
and read the article online

Citation Sadeghi Rashti, M. (2026). The Why, How, and Validation of Revelation (From Swinburne's Perspective and the Critique of Modern Atheism). [QABASAT](#). 31 (120): 83-105

[10.22034/ILAW.2023.709546](https://doi.org/10.22034/ILAW.2023.709546)

Received: 05 March 2025 , Revised: 24 January 2026 , Accepted: 27 January 2026

Abstract

In this article, we aim to examine the manifestation, rationale, method, and verification of divine revelation from the perspective of Swinburne, as well as the critiques presented by modern atheism. In addition to explaining the important functions of revelation such as the idea that any testimony indicating that a message has been sent by God to human beings makes the assumption of His existence far more probable and neutralizes arguments against the existence of God—we also discuss the necessity of verbal revelation for humankind. Swinburne believes in verbal divine revelation and considers God's self-manifestation to humans merely in the form of divine action to be ineffective.

Furthermore, we investigate how the divine origin of revelation can be authenticated, and through this inquiry we come to recognize the necessity of miracles. In the discussion on miracles, we analyze whether a miracle merely serves to prove the truthfulness of a prophet's claim or whether it also demonstrates the existence of God.

On the other hand, modern atheism represented by figures such as Richard Dawkins claims that revealed scripture is false. Sam Harris also raises objections such as the purely human nature of sacred texts and the claim that even the interpretation of these texts cannot rescue them from criticism and contradiction. However, according to James Taylor, modern atheists have a mistaken understanding of the conditions required for a book to qualify as divinely inspired.

This article is organized based on Swinburne's views and his responses to modern atheism, with the aim of proving the necessity of revelation and humanity's need for divine speech.

Keywords

rationale, mechanism, validation, divine speech, Swinburne, modern atheism.

Extend Abstract

Introduction

The Abrahamic religions (Judaism, Christianity, and Islam) share the foundational belief that God is an omnipotent, omniscient, and perfectly good Being who manifested His perfection through the creation of the universe. However, their core commonality lies primarily in the necessity of God revealing Himself to humanity; for a perfect Creator who remains completely hidden from His servants cannot be worshipped or served. Regarding the mechanism of this manifestation, two primary views exist: first, God revealing Himself through His generous actions in the world; and second, revealing Himself and His acts by speaking in the form of propositional truths. A section of modern Christian theology (such as the view of Gerald O'Collins) reduces revelation merely to an immediate encounter and personal self-manifestation of the Trinitarian God, marginalizing its propositional aspects. In contrast, Richard Swinburne and certain other philosophers of religion emphasize “verbal and propositional revelation”.

The central question of this research is: if Abrahamic religions claim that “God has spoken to humanity,” on what grounds can verbal revelation be considered necessary? How can such revelation be delivered within a specific language and culture while remaining informative for all humankind? By what criteria can its divine origin be validated? Finally, how successful is Swinburne's framework in responding to common critiques from modern atheism (particularly Richard Dawkins, Sam Harris, and Christopher Hitchens)? Literature shows that while substantial research exists on Swinburne's general defense of theism or propositional revelation, this article holds a unique place by simultaneously examining these views against specific critiques of modern atheism and providing an evaluation of their adequacy.

Methods

This analytical-critical study evaluates Swinburne's framework on revelation against modern atheist critiques, assessing its overall effectiveness and limitations.

Results

The findings of this research are categorized under three main axes:

1. The Rationale of Revelation (The “Why”): Swinburne demonstrates that God's manifestation merely through divine action would be ineffective with-

out verbal disclosure; revelation possesses an epistemic dimension, and merely showing an object without propositional clarification fails to impart knowledge. The necessity of verbal revelation stems from the fact that natural theology and rational arguments are neither demonstratively certain nor universal, are often inaccessible to ordinary people, and human reason remains vulnerable to neglect or rationalization. Verbal revelation renders God's existence significantly more probable and neutralizes arguments against God (such as the problem of evil) by clarifying the reasons behind human suffering. Furthermore, revelation is essential for identifying moral good and evil, and for motivating humanity toward the good while warning against evil (through the promises of heaven and warnings of hell aimed at the gradual perfection of the soul).

2. The Mechanism of Revelation (The "How"): Revelation should not be permanently inscribed upon the sky, as that would eliminate doubt, testing, free choice, and the spiritual effort required for human perfection. Conversely, to be accessible and meaningful to all cultures and eras, divine revelation is delivered within the cultural and linguistic framework of a specific period, while providing the resources for reinterpretation over time. Objections from Sam Harris and Dawkins (such as the absence of modern scientific data or the presence of historical laws like slavery) stem from two false assumptions: (a) that scriptural interpretation must always be strictly literal, and (b) that historical context must be ignored. James Taylor and Swinburne explain that metaphor and adaptation to the initial audience are necessary for guidance, and sacred texts should not be expected to serve as scientific manuals. Nevertheless, to prevent misinterpretation, an infallible authority, consensus, or a coherent and uncorrupted text (such as the Quran) is vital to ensure access to the correct interpretation.

3. Validation of Revelation: To distinguish divine speech from human claims, beyond internal coherence and alignment with divine attributes (truthfulness, fidelity, and benevolence), a "divine signature" is required. This signature is a "miracle"—a temporary suspension of natural laws by the Creator of nature—which testifies to the prophet's true commission. Although Humean critiques question the reliability of historical testimony regarding miracles, within a probability-based framework that assumes an initial prior probability for theism, historical testimony for miracles becomes rationally acceptable.

Conclusion

This study concludes that Swinburne's model of verbal and propositional revelation provides a robust framework for defending the rationality of Abrahamic faiths. The responses formulated within this framework against mod-

ern atheism are largely successful, particularly where critiques by Harris and Dawkins rely on flawed assumptions about the nature of revelation and scripture (such as demanding absolute literal transparency or scientific coverage). Swinburne effectively demonstrates that embedding revelation within human culture is essential for communication and for preserving free will.

However, Swinburne's framework requires two essential completions to conclusively address modern atheist challenges:

1. Regarding Validation and Miracles: To decisively refute Humean objections to testimony, Swinburne's probabilistic analysis must be integrated with rigorous historical methodology and source criticism.

2. Regarding Moral Objections: To answer moral critiques (e.g., historical penal codes or slavery), a clear hermeneutical distinction must be drawn between "fundamental moral principles" (such as justice and compassion) and "their historical applications".

Finally, the study highlights that the Quran—due to its direct revelation to the Prophet Muhammad (PBUH) and its proven preservation from corruption and internal contradiction—minimizes the need for external interpretive reconciliation compared to Judeo-Christian scriptures, serving as an exceptional exemplar of authentic divine discourse.

Funding

According to the corresponding author, this research received no specific grant from any funding agency.

Author's Contribution

The author is solely responsible for the design, implementation, writing, and final approval of the manuscript.

Conflict of Interest

The author declare that there is no conflict of interest regarding the authorship or publication of this article.

چرایی، چگونگی و اعتبارسنجی وحی (از منظر سوئین برن و نقادی الحاد مدرن)

مرزیه صادقی رشتی *

Email: marziyehsadeghi@yahoo.com

دانشیار گروه فلسفه دانشگاه قم، قم، ایران.

استناد صادقی رشتی، مرزیه (۱۴۰۵). چرایی، چگونگی و اعتبارسنجی وحی (از منظر سوئین برن و نقادی الحاد مدرن). قبسات. ۳۱ (۱۲۰): ۸۳-۱۰۵

[10.22034/ilaw.2023.709546](https://doi.org/10.22034/ilaw.2023.709546)

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۱۲/۱۵، تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۱/۰۴، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۰۷

چکیده

این مقاله با رویکرد تحلیلی-انتقادی «چرایی» و «چگونگی» اعتبارسنجی «وحی کلامی» را در چارچوب فلسفه دین تحلیلی ریچارد سوئین برن بررسی می‌کند و سپس میزان کارآمدی این چارچوب را در برابر بخشی از انتقادهای الحاد مدرن - به‌ویژه نزد ریچارد داوکینز و سم هریس - می‌سنجد و ضمن بیان کارکردهای مهم وحی - از جمله اینکه هر گواهی که نشان دهد پیامی از جانب خدا بر بندگان نازل شده، فرض موجودیت وی را بسیار محتمل‌تر می‌کند، به‌علاوه براهین علیه هستی خدا را بی‌اثر می‌کند - و لزوم وحی کلامی بر بندگان - وی معتقد به وحی کلامی خداوند است و تجلی‌گری خدا بر انسان را در غالب فعل الهی بی‌ثمر می‌داند - و اینکه چگونه می‌توان الهی بودن وحی را اعتبارسنجی کرد، به ضرورت معجزه پی می‌بریم و در بحث از معجزه بررسی می‌شود که آیا معجزه صرفاً جهت اثبات صدق ادعا پیامبر است یا اثبات وجود خدا هم می‌کند. درسوی دیگر الحاد مدرن از جمله ریچارد داوکینز دعوای باطل بودن کلام وحی را دارد و سم هریس اشکالاتی چون بشری بودن محض کتاب مقدس و اینکه حتی تفسیر متون مقدس نمی‌تواند آنها را از تعرض و تناقض برهاند، مطرح می‌کند؛ لکن از نظر جمیز تیلور ملحدان مدرن تصور نادرستی از شروط آسمانی بودن یک کتاب دارند. این مقاله بر اساس دیدگاه سوئین برن و همچنین پاسخ‌های وی به الحاد مدرن و با هدف اثبات ضرورت وحی و نیاز بشر به کلام الهی تنظیم شده است.

واژگان کلیدی

چرایی، چگونگی، اعتبارسنجی، کلام الهی، سوئین برن، الحاد مدرن.

مقدمه

ادیان یهودی، مسیحی و اسلام کم‌وبیش در این عقیده بنیادین مشترک‌اند که خداوند موجودی است قادر مطلق، عالم مطلق و خیر مطلق که دست به آفرینش عالم و عالمیان زده و موجودیت و کمال خویش را در پس این آفرینش‌گری عیان نموده است. چه‌بسا اشتراک این ادیان را بیش از آنکه در نگرش کمالی به خداوند بتوان یافت، باید در لزوم جلوه‌گری وی بر آدمیان جويا شد؛ چه خالق کاملی را که بر بنده پوشیده بماند، چگونه توان ستایش گفت و بندگی کرد.

با این حال تفاوت‌هایی بنیادین بین ادیان در باب «نحوه جلوه‌گری پروردگار بر بندگان» هست. ریچارد سوئین‌برن (Richard Swinburne) (سوئین‌برن، ۲۰۲۱، ص ۳۲۲) دوسویه این چگونگی را بدین‌نحو بیان می‌دارد: ۱. خداوند خویشتن را در قالب افعال فیاضانه خویش در عالم متجلی می‌کند؛ ۲. خداوند خویشتن و افعالش را با سخن گفتن در قالب حقایق گزاره‌ای عیان می‌نماید. یهودیت و بخش عمده مسیحیت بر سویه اول تأکید دارند؛ به‌نحوی که کلام مسیحی جدید رفته‌رفته دیدگاه کلاسیک خود را مبنی بر وحی کلام الهی به صورت متون مقدس به انزوا رانده است. غالب متکلمان مسیحی معاصر اگرچه کتاب مقدس را به مثابه مرجعی حاوی حقایق ملهم بر حواریون عیسی نظر می‌کنند، اما آن را تنها مرحله‌ای چه‌بسا فرعی و ثانوی از وحی الهی می‌نگرند. در این خصوص، از مهم‌ترین بسط‌دهندگان دیدگاه وحی الهی در مسیحیت، جرالِد اکالینز (Gerald O'Collins) (اکالینز، ۲۰۱۶، ص ۱۷۳)، وحی را اصولاً پدیده تجلی‌گری شخص خدای تثلیثی بر انسان می‌نگرد که نقطه اعلای آن تجسد وی در عیسی مسیح است. از خلال مواجهه با روح القدس و برخورداری از هدایت و نجات می‌گذرد و نقطه انجامش لقای خداوند در عالم پسین است. وحی را به باور وی باید نه صرف انتقال معرفت و حقایقی راجع به خداوند بلکه به

مثابه ادراک بی‌واسطه شخص خداوند تلقی نمود. انسان خداوند را نخست در عمق جان خویش می‌یابد و پس از آن است که حقایقی گزاره‌ای در باب وی صورت می‌دهد؛ لذا انتقاد اصلی اکالینز بر الهیات کلاسیک مسیحی متوجه برابر نهادن وحی با الهامات انجیلی یا دست‌کم اولویت بخشیدن به آن نسبت به تجلی‌گری شخصی خداوند است.

۱. پرسش‌های پژوهش

پرسش محوری این پژوهش آن است که اگر ادیان ابراهیمی مدعی‌اند خدا با بشر سخن گفته، بر پایه چه دلایلی باید وحی کلامی را ضروری دانست، این وحی چگونه می‌تواند در قالب زبان، فرهنگ و تاریخ خاص نازل شود، لکن برای نوع بشر امکان حصول معرفت به آن باشد و با چه معیارهایی می‌توان منشأ الهی آن را از کلام بشری تشخیص داد؟ نهایتاً چارچوب سوئینبرن در پاسخ‌گویی به نقدهای رایج الحاد مدرن تا چه حد موفق است و کجا نیاز به تکمیل دارد؟

۲. پیشینه پژوهش و جایگاه مقاله

درباره سوئینبرن تحقیقات قابل توجهی انجام شده است؛ از جمله منصور نصیری در اثر خود با عنوان دفاع تبیینی از خداباوری: بررسی دیدگاه سوئینبرن، به نقد و بررسی دیدگاه سوئینبرن پرداخته است. همچنین در مقالاتی به بحث از وحی گزاره‌ای ورود کرده و در ضمن آن به تحلیل و بررسی دیدگاه ریچارد سوئینبرن در باب وحی گزاره‌ای و معیارهای سوئینبرن برای وحی اصیل پرداخته و نقد می‌کند. افزون‌براین در حوزه‌های مرتبط – مانند مسئله شر، تجربه دینی و ... – نیز پژوهش‌هایی با ارجاع به سوئینبرن منتشر شده است. با وجود این بیشتر آثار یادشده یا بر بنیان‌های کلی خداباوری سوئینبرن تمرکز دارند یا صرفاً بر «وحی گزاره‌ای» در سنت مسیحی؛ در حالی که مقاله حاضر آن را در نسبت با انتقادهای مشخص الحاد

مدرن سامان می‌دهد و علاوه بر گزارش، وارد ارزیابی انتقادی کفایت و کاستی‌های پاسخ‌های سوئین‌برن می‌شود.

۳. چرایی وحی

سوئین‌برن (۲۰۲۱) درمقابل، وحی کلامی خداوند را مرجح می‌یابد؛ چراکه تجلی‌گری خداوند بر انسان در قالب فعل الهی بی‌ثمر می‌بود اگر انسان را یارای کسب معرفت در باب آن فعل و مصدر آن نباشد. بدون انکشاف خداوند از ارتباطی که با بنده‌اش برقرار می‌سازد، آن ارتباط چه‌بسا فراتر از حس باطنی مبهم و همواره رازآمیزی نرود که هدف و مقصود معینی را در بنده برنمی‌انگیزد. به تعبیر دقیق‌تر وحی الهی واجد بعدی معرفتی است و شیء معینی را باید قابل شناسایی نماید. صرف نشان‌دادن یک شیء چه‌بسا معرفتی را به بیننده نیفزاید و افزون‌بر آن لازم است بیان شود چه حقیقتی با نمایاندن شیء بناست شناسایی شود (والبرگ، ۲۰۱۴، ص ۱۸۲). پس باید حقایقی گزاره‌ای در کار باشد که خداوند از طریق وحی آنها تجلی خویش بر بندگان را روشن نماید.

حقایقی را که سزاوار مقام خدایی است تا بر بنده‌اش بنمایاند، در دو دسته می‌توان جای داد: دسته نخست حقایقی است معرفتی در باب موجودیت و صفات خداوند، نحوه شایسته طاعت و عبادت پروردگار عالم و آنچه از اعمال بشر که خیر و آنچه شر است (باتلر، ۱۹۰۲، ص ۱۸). حقایق اخیر به‌آسانی و بی‌واسطه رسولان وحی الهی در اختیار همگان قرار نمی‌گیرد. ضرورت نزول وحیانی این معارف هنگامی روشن‌تر می‌گردد که به بحث درازدامنه و چه‌بسا بی‌پایان فلاسفه و متکلمان بر سر براهین خداشناسی رجوع کنیم. گویا الهیات طبیعی و عقلانی محض را برهانی یقینی و جهان‌شمول بر هستی پروردگار در دسترس نباشد. غالب عقل‌گرایان در میان خداباوران به این مدعا بسنده کرده‌اند که شواهد مبنی بر موجودیت خداوند «فزون‌تر» از

شواهد ضد آن، چون وجود شرور در عالمی مخلوق خدای مطلقاً خیر است. در سوی دیگر این طیف، ایمان گرایانی چون کی‌یرکگارد قرار می‌گیرند که ایمان حقیقی را صرفاً در غیاب شواهد عقلی کافی می‌پذیرند. گذشته از آن، حتی اگر براهین عقلی قانع‌کننده‌ای یافت شود، چه تضمینی است که وسوسه پرده پوشیدن بر این شواهد عقلی بر فرد غلبه نکند و راهزن عقل وی نشود. درنهایت و مهم‌تر از همه، این براهین و شواهد غالباً از دسترس عامه بندگان به‌دور است و تنها یارای اقناع آنان را دارد که سال‌ها در علوم عقلی بحث و فحص نموده‌اند.

در این میان هر گواهی که نشان دهد پیامی از جانب خداوند بر بندگان نازل شده، فرض موجودیت وی را هم نزد عقلا و هم برای عامه مردم بسیار محتمل‌تر می‌سازد. چنین پیامی حتی می‌تواند با آشکارنمودن دلایلی که در پس رنج بندگان در عالم نهفته است، وجود شرور در عالم را توجیه و برخی براهین علیه هستی خداوند را بی‌اثر کند. پیام وحی صفات کریمه خداوند را به بندگان می‌نمایاند؛ ضمن آنکه می‌تواند حاوی معارفی باشد در باب طریقه ستایش و یاری‌گرفتن از پروردگار و جلب بخشایش وی در صورت ارتکاب خطا و گناه. چنین معارفی از دسترس عقل نظری به‌دور بوده و شایسته است پروردگار عالم به صورتی مستقیم آن را با بندگان خویش در میان گذارد.

کارکرد مهم دیگر وحی الهی در شناساندن خیر و شر به بندگان است. بهتر آن است نخست دو دیدگاه در باب ماهیت خیر و شر در میان متکلمان بیان شود: ۱. آنچه خداوند بدان امر نماید، خیر و آنچه نهی نماید، شر است؛ ۲. خیر را چون ضرورتاً خیر است، خداوند بدان امر می‌کند و شر را نیز چون ضرورتاً چنین است. قرون متمادی بحث فلاسفه در باب چیستی خیر و شر نشان از آن دارد که حتی اگر امور خیر و شر واجد ضرورتی از آن خود و نه به واسطه امر دیگری باشند، تعیین مصادیق حقیقی چنین اموری

در عالم، دست کم بر فرد عامی، چندان آسان و ساده نیست؛ چه، امروزه در میان جوامع شاهد تفاوت‌هایی بنیادین در اصول و معیارهای اخلاقی، به‌ویژه در مسائل نوپدید می‌باشیم؛ لذا بر خداوندگار عالم است که معارف در باب خیر و شر حقیقی را در پیام خویش به بندگان بگنجاند؛ همچنین در صورت نخست، یعنی تعلق گرفتن خیر و شر به آنچه خداوند امر نموده، به طریق اولی لازم است، اوامری از جانب پروردگار بر بندگان نازل شده تا معیار عمل اخلاقی آنان قرار گیرد.

سوئین برن دسته دیگری را (همان، ۲۰۲۱، ص ۲۱۰) به دلایل لزوم وحی کلامی بر بندگان می‌افزاید که از جنس تنبیه و هشدار است. به عقیده وی، صرف شناساندن خیر و شر کافی نیست، بلکه پیام الهی باید بنده را به سوی آنچه خیر است، ترغیب کند و نسبت بدانچه شر است، بر حذر دارد. بشارت بهشت و انداز به عذاب دوزخ در ادیان ابراهیمی چنین نقشی را ایفا می‌کند. اما وعده بهشت و دوزخ را مخالفان به باد این انتقاد گرفته‌اند که شایسته نیست خیری را صرفاً برای دست‌یابی به پاداش انجام داد و از شرّی صرفاً به دلیل ترس از عقاب خودداری نمود. پاداش و عقاب به عقیده ایشان ارزش ذاتی خیر و شر را به حاشیه می‌رانند. در پاسخ، سوئین برن والدین بشری را مثال می‌آورد که برای اعمال خوب و بد کودکان خویش پاداش و تنبیه وضع می‌کنند. پاداش و تنبیه در واقع به این سبب وضع می‌شود که عادت انجام خیر و پرهیز از شر در شخصیت کودک پرورده شود تا در آینده حتی بی‌چشمداشت و صرفاً به خاطر نفس اعمال اقدام به خیر نموده، از شر اجتناب ورزد. خداوند نیز ترغیب به بهشت و هشدار درباره دوزخ را وسیله‌ای برای استکمال تدریجی روح بندگان قرار می‌دهد، نه آنکه عمل به خیر و پرهیز از شر صرفاً برای دست‌یابی به نتیجه دیگری واقع شود. مؤمن حقیقی در سایه معرفت کامل به حضور الهی و گردن نهادن به اوامر وی چه‌بسا در همین عالم خاکی به چنان کمالی دست یابد که حیات شادمانه بهشتی را تجربه کند (سوئین برن، ۲۰۱۷، ص ۳۵۵). بدون

چنان پیام تنبیهی الهی عموم بندگان قادر نیستند قدم در راه کمال بگذارند که همانا پایبندی بی‌قید و شرط به خیر و سرانجام وصول به سرچشمه آن یعنی خیر مطلق است.

۴. چگونگی وحی

اکنون که ضرورت سخن گفتن پروردگار با بندگان مبرهن شد، آیا بهتر آن نبود که کلام وحی به طریقی پایدار بر لوح آسمان نگاشته می‌شد؟ بدین طریق، همگان را همواره دلیلی بی‌چون و چرا در اختیار می‌بود که خدایی به‌غایت توانمند باید رویه معمول طبیعت را معلق کند تا پیام خویش را مستقیماً به بنده‌اش برساند و مسیر رستگاری را نشان دهد. وحی الهی به دلایلی چنین نباید باشد؛ زیرا در صورت اخیر، هیچ شک و تردیدی باقی نمی‌ماند که پیام عیان‌شده از جانب خداوند است و خیل فرصت‌های انتخاب بشری و به تبع آن، کمال روح بر آدمیان بسته می‌شد. دیگر فرصت جهدی برای بشر نمی‌بود تا کشف نماید آیا واقعاً این کلمات از زبان خداوند جاری شده یا فقط ساخته و پرداخته بشر است. آدمی ذاتاً باید گرایش به کردار بد داشته باشد تا عمل خیر وی ارزشمند محسوب شود. به همین نسبت، وسوسه انکار اصالت پیام الهی است که برگزیدن اصیل بودن آن پیام را منزلت می‌بخشد؛ لذا شایسته است این امکان جدی برای انسان وجود داشته باشد تا خداوند پیام وی را نادیده بینگارد (همان، ۲۰۲۱، ص ۳۵۹). به همین دلیل است که خداوند، بنا بر عقیده مشترک ادیان ابراهیمی، کلام خویش را بر افرادی ویژه نازل می‌کند تا پیام الهی را از جانب وی به گوش بشر برسانند.

پرسشی جدی‌تر در این میانه رخ می‌نماید: پیام وحی چگونه باید باشد که برای همگان دسترس‌پذیر و معرفت‌افزا باشد؟ چرا در هیچ‌یک از کتب آسمانی از حقایق خدشه‌ناپذیر ریاضیات، طول عمر و حجم واقعی

کیهان، دی ان ای (DNA) و درمان بیماری‌ها سخن گفته نشده است؟ آیا دربرداشتن این معارف را آن‌گونه که سم هریس (Sam Harris) (هریس، ۲۰۰۸، ص ۱۴۳) دلیل می‌آورد، باید شاهی بر بشری بودن محض کتب مقدس پنداشت؟ بی‌شک کلام خداوند باید چنان باشد که نه فقط برای هدایت جامعه‌ای که رسول از آن برگزیده شده، بلکه برای همه جوامع و فرهنگ‌ها حتی در دوران‌های پسین معرفت و هدایت فراهم آورد. تردیدی نیست که افراد هر جامعه‌ای در فرهنگی ویژه و در بستر علمی، فلسفی، دینی و اخلاقی متفاوتی پرورش یافته‌اند؛ لذا پیامی که تماماً وابسته به فرهنگ جامعه‌ای خاص و مطابق با پیشینه تاریخی همان جامعه بوده و برای افراد آن جامعه معرفت‌افزا باشد، چه‌بسا چندان بهره‌ای برای افراد جوامعی با پیشینه متفاوت نیفزاید. پیامی از جانب خداوند که حتی جزئی‌ترین پیشرفت‌های علمی و اصول اخلاقی زمانه‌ای را در بر داشته باشد، نمی‌تواند تماماً با معرفت علمی و اخلاقی دوره‌ای دیگر مطابقت یابد. هیچ‌یک از کتب مقدس پیشین نمی‌توانست واجد جزئیات معرفتی در باب لقاح مصنوعی، شبیه‌سازی موجودات زنده و هوش مصنوعی و همچنین مسائل اخلاقی مرتبط با آنها باشد؛ چراکه این موضوعات و مسائل از بطن پیشرفت‌های جامعه حاضر برآمده و حتی تصور و فهم چنین پدیده‌هایی توسط افراد جوامع پیشین ممکن نبوده است. ازسوی دیگر پیامی که تماماً مستقل از پیشینه تاریخی جوامع باشد، چه‌بسا چندان معرفت سودمندی چه برای افراد جامعه همان زمانه و چه برای دیگر فرهنگ‌ها و جوامع نبخشد؛ برای نمونه پیام آفرینش را چگونه می‌توان به طریقی صورت‌بندی نمود که معرفت حقیقی یگانه‌ای را برای همه جوامع به ارمغان آورد؟ حتی اگر به کلی‌ترین گزاره‌ها چون «آسمان و زمین را خداوند آفرید» بسنده می‌شد، تردیدی نیست که واژه «آسمان» در هر دوره‌ای متناسب با پیشینه علمی و فلسفی همان دوره معنای به‌خصوصی می‌یابد. بدین سبب که زمین در عصر نگارش کتاب مقدس

مسطح پنداشته می‌شد، واژه «آسمان» به هر آنچه بالاتر و والاتر از زمین است، از جمله عوالم روحانی، ارجاع می‌داد. اما جامعه علمی کنونی آن را تنها فضای فیزیکی احاطه‌کننده کره زمین می‌داند. معانی واژه‌های «زمین»، «آفرینش» و حتی «خداوند» نیز در طول زمان دچار تحولات عمده‌ای شده است. بر این مبنا غالب فیلسوفان علم معاصر اذعان دارند که گزاره‌ها اصولاً متناسب با پیشینه نظری هر فرهنگ و جامعه معنای خود را کسب می‌کنند. اگر چنین است، پس چطور می‌توان انتظار داشت که پیام الهی در قالب گزاره‌های معرفت‌بخش، حقیقت واحدی درباره عالم را در همه زمان‌ها به جهانیان برساند.

اما راه میانه‌ای برای دسترس‌پذیری همگانی وحی هست که بسیاری از پیروان ادیان ابراهیمی نیز همان را برگزیده‌اند: خداوند پیام خویش را در قالب پیشینه فرهنگی معینی نازل می‌فرماید؛ حال آنکه منابعی در اختیار بندگان از جوامع و ازمه دیگر قرار می‌دهد تا معنای آن پیام متناسب با پیشینه‌های فرهنگی متفاوت قابل فهم و معرفت‌بخش باشد. در این صورت، وحی الهی چه‌بسا بر اموری صحه‌گذارد که در پرتو اصول اخلاقی جوامع حاضر روا نباشد؛ برای نمونه برده‌داری، تاوان دادن گناه دیگری (آموزه گناه نخستین و هبوط آدم به زمین) و حتی کشتار فردی و جمعی صرفاً به سبب عقیده باطل، دست کم در بخش‌هایی از متن مقدس ادیان خداپرست پذیرفته شده است. ریچارد داوکینز (Richard Dawkins) (داوکینز، ۲۰۰۶، ص ۲۱۱)، از پیروان اصلی الحاد مدرن، بر این مبنا دعوی باطل بودن کلام وحی را دارد: خدای سراسر خیر ادیان چگونه می‌تواند هدایت به حیاتی نماید که ما آن را برخلاف موازین اخلاقی می‌یابیم. اما اگر بپذیریم که موازین اخلاقی هر عصری دست کم در جزئیات متناسب با شرایط آن جامعه شکل می‌گیرد، تعارضات اخلاقی مورد انتقاد مخالفان برطرف می‌گردد. نگهداری غلامان و کنیزان در عصری لازمه پیشبرد زندگی اجتماعی بوده و هر جا ادیان آسمانی از

برده‌داری سخن گفته‌اند، اصل اخلاقی کلی‌تر و جهان‌شمول تکریم و رفتار نیکو با آنان را فروگذار نکرده‌اند. مثال اخیر، لزوم تفسیر وحی آسمانی را بیشتر نمایان می‌کند.

باوجوداین، همواره امکان تفسیر نادرست پیام الهی و اختلاف نظر در جوامع بر سر نحوه تفسیر صحیح کلام وحی وجود دارد. دراین میان، خداوند باید این اطمینان را به بندگان بدهد که در پایان و در نتیجه نیایش و بحث و نظر کافی، دست‌کم بخش قابل توجهی از جامعه تفسیر درستی از وحی اصیل حاصل می‌کنند (سوئین‌برن، ۲۰۲۱، ص ۱۷۰). یهودیت، مسیحیت و اسلام اگرچه هرکدام مدعی در اختیار داشتن وحی اصیل‌اند، اما عمده پیروان هر سه دین بر ضرورت تفسیر وحی به فراخور مناسبات زمانه و نیز لزوم هدایت بندگان در رهنمون‌شدن به تفسیر درست اتفاق نظر دارند. البته خداوند به طرق مختلفی می‌توانست دست‌یابی به تفسیر صحیح از وحی اصیل را تضمین نماید. یک طریق آن انتصاب مرجعی خطاناپذیر برای تفسیر کلام الهی است. کلیسای کاتولیک مسیحی چنین مقامی را به پاپ نسبت می‌دهد و کلیسای ارتدوکس، نظر شورایی متشکل از اسقفان مسیحی را در باب تفسیر کتاب مقدس خطاناپذیر می‌داند. هم کلیسای کاتولیک و هم کلیسای ارتدوکس بر این عقیده‌اند که تعلیمات کتاب مقدس چنان مرجع خطاناپذیری را مشخص کرده است. خداوند همچنین ممکن است تفسیر صحیح وحی را، آن‌چنان‌که مسیحیت پروتستان معتقد است، از طریق اجماع در جامعه دینی تضمین نماید. آنچه در این بین واضح می‌نماید این است که نیاز به تفسیر در مورد کتاب مقدس مسلمانان بسیار کمتر از کتب مقدس یهودیان و مسیحیان احساس می‌شود؛ زیرا قرآن، برخلاف تورات و انجیل، مستقیماً بر محمد پیامبر ﷺ نازل شده و از بسیاری تعارضات و تناقضات آشکار در کتب پیشین‌عاری است. کریستوفر هیچنز (Christopher Hitchens) (هیچنز، ۲۰۰۷، ص ۱۶۳) از جمله به روایت‌های متناقض اناجیل در باب

موعظه عیسی بر سر کوه و تدهین، تصلیب و رستاخیز وی اشاره می‌کند و چنان تناقض آشکاری را دست‌کم اثبات‌کننده این نتیجه می‌داند که اناجیل همگی نمی‌توانند منشأ الهی داشته باشند. ازسوی دیگر شواهد محکمی وجود دارد که وحی اصیل اسلام، به منزله یک مجموعه منسجم، به کلی از تحریف و دست‌برد به‌دور مانده است. هنوز اما چنین پیام موثق و منسجمی نیازمند آن است که به زبان معرفتی هر زمانه‌ای بازتفسیر شود و راهکار مسائل اخلاقی و احکامی نوین از آن استخراج گردد. به هر تقدیر، دریافت‌کننده پیام الهی در هر فرهنگ و زمانه‌ای باید اطمینان کافی داشته باشد که تفسیر صحیحی از کلام اصیل وحی قابل دسترس اوست.

پیروان الحاد مدرن اما بر این باورند که حتی تفسیر متون مقدس نمی‌تواند آنها را از تعارض و تناقض برهاند. هریس (هریس، ۲۰۰۸، ص ۱۴۳) به نمونه‌هایی اشاره می‌کند که بخش‌هایی از اناجیل با قسمت‌های دیگر ناسازگار است؛ از آن جمله، کتاب مقدس در جایی از آفرینش عالم در شش روز می‌گوید و در جای دیگر، از آفرینش در یک روز. شبهه چنین تعارضاتی را در قرآن نیز می‌توان یافت: در جایی از آزادی عقیده در پذیرش دین گفته می‌شود و در جای دیگر، امر به جهاد با کفار می‌شود. اما شبهه این تعارضات دست‌کم از دو پیش‌فرض نادرست برمی‌خیزد: نخست آنکه هرگونه تفسیری از متن مقدس باید تحت‌اللفظی انجام گیرد و ثانیاً در تفسیر متن مقدس صرفاً باید به مضمون خود آن متن استناد نمود. جیمز ای. تیلور (James E. Taylor) (تیلور، ۲۰۲۱، ص ۳۲۲) هر دو پیش‌فرض را نقد کرده، بیان می‌دارد که ملحدان مدرن تصور نادرستی از شروط آسمانی بودن یک کتاب دارند. در این خصوص، هریس تصور می‌کند پیامی که از جانب خداوند آمده است، باید چنان واضح و شفاف باشد که از هر واژه‌ای جز معنای لغوی آن برداشت نشود. اما وی از این نکته غافل است که استعارات، مثل‌ها و افسانه‌ها حتی در زندگی روزمره برای بیان انواع گوناگونی از حقایق

به کار گرفته می‌شود تا اثری فزون‌تر بر مخاطب القا نماید؛ لذا تفاسیری غیر از تفسیر تحت‌اللفظی متن مقدس چه‌بسا در نیل به مقصود اصلی پیام الهی که هدایت بشریت است، مؤثرتر واقع شود. درواقع نحوه تفسیر یک متن در وهله نخست بسته به مقصود نگارنده آن است. اینکه وصف شبانی بر خداوند را در انجیل یوحنا به معنای استعاری آن بگیریم یا تحت‌اللفظی، وابسته به آن است که یوحنا ی قدیس کدام را منظور داشته است. ازسوی دیگر پی‌بردن به منظور نگارنده متن تا حدی تابع شرایط تاریخی و فرهنگی زمانه اوست و این نکته را می‌توان در نقد پیش‌فرض دوم به کار گرفت. چنان‌که پیش از این اشاره شد، بسیاری از واژه‌ها در بستر علمی، فلسفی، دینی یا اخلاقی معینی معنا کسب می‌کنند؛ لذا مفهوم یک متن می‌تواند تابع پیشینه فرهنگی و تاریخی دوران نگارش آن باشد و در تفسیرش باید موقعیت آن دوران را نیز مد نظر داشت. دراین میان، چه بسا برخی تعارض‌ها در متن مقدس ناشی از شرایط متفاوت در نزول برخی آیات باشد. پیام الهی هر اندازه کامل و بی‌نقص هم که باشد انسان را مخاطب خویش قرار می‌دهد و بر این مبنا، ضروری است با محدودیت‌های فهم بشری از قبیل زمانی و مکانی بودن تناسب یابد. به این سبب، تحت شرایط اجتماعی - سیاسی معینی ممکن است امر به کشتار منافقان و کفار شود و در موقعیتی کاملاً متفاوت، مدارا با آنان در دستور کار قرار گیرد. اینکه کدام‌یک از احکام و معارف به ظاهر متعارض ارجح شناخته شود تا حد زیادی تابع شرایط زمانه حاضر بوده و این تشخیص، باز بر عهده مفسر متن مقدس است.

تیلور (تیلور، ۲۰۲۱، ص ۲۳۰) حتی قدم فراتر می‌گذارد و می‌پرسد اصلاً چرا باید انتظار داشت پیام وحی از هر نظر کامل و عالی باشد؟ اغلب انتقادهای الحاد مدرن بدین صورت پیش می‌رود که ویژگی‌هایی چون حد اعلای شفافیت و یک‌پارچگی را به یک پیام کامل نسبت می‌دهند؛ اما آن را در متن مقدس نمی‌یابند. سپس نتیجه می‌گیرند که متن مذکور نمی‌تواند

از جانب خداوند باشد. البته که خدای از هر نظر کامل می‌توانست پیام خویش را در قالبی بنگارد که از هر نظر و تحت هر شرایطی بی‌نقص باشد. باوجوداین اصلاً روشن نیست که خداوند واقعاً بخواهد چنین کند. پیام مکتوب خداوند اولاً می‌بایست برای همه جوامع و فرهنگ‌های پسین قابلیت فهم داشته باشد و ثانیاً چنانچه پیش‌تر مبرهن شد، محلی برای جهد مختارانه بنده باقی بگذارد تا مسیر تعالی روح را طی نماید. اگر وسوسه انکار و غفلت از سخن خداوند نمی‌بود، پذیرش آن چه ارزشی می‌داشت؟ برای پیام الهی آنچه ضروری می‌نماید، آن است که به منظور هدایت بشر بهترین باشد نه برای هر منظور و در هر موقعیتی؛ لذا شرط اتکا به مرجعی حاضر برای فهم بهتر پیام الهی چه‌بسا هدایتی فزون‌تر برای بشر فراهم آورد تا پیامی کاملاً روشن و بی‌نیاز از هرگونه تفسیر.

۵. اعتبارسنجی وحی

اکنون پرسش بنیادی‌تر آن است که چگونه می‌توان الهی‌بودن وحی را اعتبارسنجی نمود؟ در زمانه‌ای که جوامع گوناگونی مدعی دراختیارداشتن کلام راستین خداوندند، چطور تشخیص دهیم که واقعاً خداوند است که با فرستادن رسولی با ما سخن می‌گوید نه آنکه بشری نظرگاه خویش را، هرچند حقیقتی خدشه‌ناپذیر باشد، با بندگان در میان می‌گذارد؟ سوئینبرن (سوئینبرن، ۲۰۲۱، ص ۳۱۰) چنین پاسخ می‌دهد: در تشخیص اعتبار کلام الهی از همان معیاری بهره می‌بریم که برای ارزیابی سندیت پیام بشری. درواقع هنگامی که ادعا می‌شود پیامی از جانب شخص معینی به ما رسیده است، جهت قضاوت سندیت آن پیام اول از همه بررسی می‌کنیم آیا گرایش‌های ویژه آن شخص در پیام منعکس شده و پیام وی حاوی اطلاعاتی است که از وی انتظار می‌رود یا خیر. در بخش‌های پیشین به تفصیل بیان شد که توقع چه مضمونی را در پیام الهی باید داشته باشیم: معرفتی عمیق‌تر

به ذات پروردگار و فعل وی در عالم و آنچه از اعمال بشری که خیر و آنچه شر به شمار آید، چگونگی طاعت و عبادت وی و همچنین ترغیب بندگان به کردار خیر و انذار از عمل شر. علاوه بر این در پیامی که از جانب خداوند به ما رسیده است، نباید هیچ سخن کذب، هیچ پیمان شکنی و هیچ بی توجهی به درد و رنج بندگان منعکس شده باشد. خدای سراسر خیر جز حقیقت نمی گوید و بر عهد و میثاقش با بندگان پایبند می ماند و بر آنان رنجی روا نمی دارد جز آنکه خیری در پس آن نهفته باشد. هرچند جوامع در باب جزئیات معیارهای اخلاقی آرای متفاوتی ابراز داشته اند، اما در اصولی کلی چون صداقت و شفقت اتفاق نظر داشته اند. پس انتظار می رود پیام خداوند محتوی امری خلاف آن اصول و معارف کلی نباشد.

آیا صرف اینکه پیام ادعاشده از انسجام درونی برخوردار و منعکس کننده خصیصه های صاحب پیام بوده و حاوی مضمون مورد انتظار باشد، سندیت پیام وحی را تضمین می کند؟ بدین معنا که آیا حقیقتاً کلام خداوند است؟ برخی متکلمان مسیحی (منسن و سالیوان، ۲۰۰۷، ص ۱۲۱) همین میزان را برای ارزیابی اعتبار وحی الهی کافی می دانند؛ اما از نظر سوئین برن (۲۰۲۱) هنوز مؤلفه ای اساسی باید در میان باشد: سندیت هر پیامی منوط به نوعی امضا از جانب صاحب پیام است. پیام الهی باید حاوی گواهی نیز باشد که نشان دهد شخص اوست که با بندگان سخن می گوید. نوعی نشانه که می تواند مختص خداوند باشد، نقض قوانین طبیعت است. همو که دست به آفرینش طبیعت زده و نظمی پایدار در آن مهیا کرده است، یارای تعلیق موقت آن نظم را نیز دارد. پس می توان انتظار داشت که معجزه ای از جانب خداوند، پیام آور کلام وی را همراهی نماید تا نشان از راستین بودن رسالت رسول خویش داشته باشد. هرچند بشر هنوز به کشف قوانین بنیادین حاکم بر طبیعت دست نیافته است، همگان اتفاق نظر دارند که تبدیل آبی به شراب، زنده کردن مردگان به اشاره و پیش گویی از آینده بسیار دور

رویدادهایی است که در نظم پایدار طبیعت نمی‌گنجد یا دست کم چنان نامحتمل است که مداخله خدایی قادر و عالم را طلب می‌کند. چنانچه نشانه‌ای همراه پیام‌آور نباشد و صرفاً ویژگی‌های خود پیام - از جمله انسجام و مطلوبیت آن - نشان از صحتش داشته باشد، آن‌گاه درواقع این عقل بشری است که حقیقتی را در پیامی درمی‌یابد نه آنکه شخصاً مخاطب پیام واقع شده باشد. صحت پیام به‌تنهایی دلیلی به‌دست نمی‌دهد که حقیقتاً از جانب صاحب پیام باشد. معجزه‌ای لازم است تا گواه از رسالت حقیقی رسول باشد و نشان دهد خداوند واقعاً با بنده خویش سخن می‌گوید.

البته مسئله‌ای دیگر نیز در تأیید شواهد تاریخی روی‌دادن معجزات بروز می‌کند. بی‌تردید اگر دلیل کافی داشته باشیم که خدایی وجود ندارد، آن‌گاه بر حقایق در گواهی آنان که روی‌دادن معجزه را گزارش داده‌اند، تردید کنیم. اما اگر معتقدیم خدایی هست و فرد یا افرادی مدعی‌اند پیامی از جانب وی دارند و آن پیام را حاوی معارفی منسجم می‌دانیم که انتظار می‌رود از جانب آن خدا باشد، دلیل کافی داریم گواهی آنان را که خود را شاهد معجزات پیام‌آوران معرفی نموده‌اند، بپذیریم و خویشتن را مخاطب حقیقی وحی الهی بیابیم (سوئینبرن، ۲۰۲۱، ص ۱۳۴).

۶. ارزیابی انتقادی: کفایت چارچوب سوئینبرن در برابر الحاد مدرن

در پاسخ به ایراد هریس درباره تقریر سوئینبرن از وحی و عدم شمولش بر دانش‌های علمی و تجربی باید گفت که وی وحی را ناظر به حقایق هدایتی و دینی می‌فهمد؛ ازاین‌رو توقع اینکه متن وحیانی حامل جزئیات زیست‌شناسی، کیهان‌شناسی یا فناوری‌های نوین باشد، پیش‌فرضی افزوده بر مفهوم وحی است. علاوه‌برآن سوئینبرن توضیح می‌دهد حتی اگر وحی متضمن حقایق ثابت باشد، ناگزیر در زبان و افق فهم مخاطب نخستین رخ می‌دهد و همین امر نقش تفسیر را ضروری می‌کند.

در برابر اعتراضات اخلاقی د/و کینز به برخی روایت‌های متن مقدس باید گفت سخن سوئین برن بر این اصل تکیه دارد که «پیام الهی» نباید مشتمل بر کذب، پیمان‌شکنی و بی‌اعتنایی به رنج انسان باشد؛ با این حال اینکه یک حکم یا روایت تاریخی «به‌واقع» خلاف خیر مطلق است یا در ظرف اجتماعی - تاریخی نزول، کارکردی هدایتی داشته و سپس در سیر فهم اخلاقی بشر نیازمند بازخوانی است، قطعاً نیازمند یک هرمنوتیک قاعده‌مند خواهد بود.

درباره معیار «معجزه» و مسئله حجیت گواهی تاریخی، سوئین برن معجزه را به منزله امضای الهی معرفی می‌کند؛ اما نقد هیوم یادآور می‌شود که در مقام داوری، همواره باید احتمال خطا/دروغ گواهی را در برابر احتمال نقض قانون طبیعت سنجید. مزیت رویکرد احتمال‌محور سوئین برن این است که این سنجش را به زبان احتمال و تجمیع شواهد تبدیل می‌کند؛ ولی ضعف آنجاست که نتیجه تا حدی به «احتمال پیشینی خدا باوری» و نیز به ارزیابی ما از وثاقت حلقه‌های نقل وابسته می‌ماند؛ از این رو برای اینکه دفاع سوئین برن در برابر الحاد مدرن قاطع‌تر شود، باید بخش وثاقت نقل‌ها و معیارهای نقد روایت مورد تحلیل واقع شود.

جمع‌بندی این ارزیابی آن است که چارچوب سوئین برن قابلیت یک روش تحلیلی مناسب را دارد وقتی که او نسبت میان تفسیر و صدق را با قواعد روشن‌تری صورت‌بندی کند؛ ثانیاً وقتی اعتراضات اخلاقی به وحی مطرح می‌شود - مثل برده‌داری، جنگ‌های دینی، احکام کیفری یا جایگاه زنان - پاسخ دقیق‌تر این است که این اعتراض‌ها را در دو سطح از هم جدا کنیم: یکی سطح اصول اخلاقی پایه که مورد تأیید ادیان است و دیگری شیوه تاریخی اجرای آن اصل است؛ چنان‌که بسیاری از نقدها معمولاً متوجه تطبیق تاریخی می‌باشند نه اینکه دین آن اصل اخلاقی پایه را (ظلم ستیزی) را مثلاً انکار کرده باشد؛ ثالثاً معیار معجزه را با مباحث روش‌شناسی تاریخ و نقد منابع تقویت کند.

نتیجه‌گیری

۱. سوئین‌برن به وحی کلامی خداوند باور دارد؛ یعنی حقایق گذاره‌ای باید در کار باشد که خداوند از طریق وحی آنها تجلی خویش بر بندگان را روشن نماید.

۲. سوئین‌برن ضمن پاسخ به این پرسش که توقع چه مضمونی را در پیام الهی باید داشته باشیم، بیان می‌کند که معرفتی عمیق‌تر به ذات پروردگار و فعل وحی در عالم و آنچه از اعمال بشری که خیر یا شر به شمار می‌آیند و چگونگی عبادت و طاعت وی، ترغیب بندگان به کردار خیر و انذار از عمل شر.

۳. در سطح اعتبارسنجی، سوئین‌برن با افزودن مؤلفه امضای الهی از طریق معجزه فاصله میان انسجام محتوایی پیام و انتساب واقعی پیام به خدا را پر می‌کند؛ با این حال نشان دادیم که برای پاسخ‌گویی قاطع‌تر به نقدهای هیومی درباره گزارش‌های معجزه، باید تحلیل احتمال‌محور با ارزیابی تاریخی منابع و معیارهای وثاقت نقل پیوند بخورد. وی در اعتبارسنجی وحی معتقد است باید از همان معیاری بهره ببریم که برای ارزیابی سندیت پیام بشری استفاده می‌شود. بنابراین انسجام درونی و اینکه حاوی مضمون مورد انتظار باشد و در نهایت سندیت هر پیامی منوط به نوعی امضا از جانب صاحب پیام (معجزه) می‌باشد.

۴. سوئین‌برن نتیجه می‌گیرد که نیاز به تفسیر در مورد کتاب مقدس مسلمانان یعنی قرآن بسیار کمتر از کتب مقدس یهودیان و مسیحیان است؛ زیرا قرآن مستقیماً بر محمد ﷺ نازل شده و شواهد محکمی وجود دارد که به کلی از تحریف دور مانده است. بنابراین می‌توان دریافت که خداوند می‌توانست چنان مقدر کند که متنی مقدس که به نگارش بشر درآمده است، از نقیصه‌های بشری مصون مانده و همگی منعکس‌کننده پیام اصیل الهی باشد. این ویژگی را چه‌بسا در هیچ‌یک از کتب آسمانی جز قرآن نتوان

یافت. از این منظر می‌توان نقش کتاب مقدس مسلمانان را به کلی متفاوت از کتاب مقدس مسیحیان دانست.

۵. درنهایت درباره اینکه آیا پاسخ‌های سوئین‌برن بر انتقادات ملحدان فائق آمده است، نتیجه پژوهش این است که پاسخ‌ها تا حدی موفق‌اند؛ آنجا که نقدها بر پیش‌فرض‌های نادرست درباره ماهیت وحی و متن مقدس بنا شده‌اند، چارچوب سوئین‌برن توان رفع ایراد دارد؛ اما در برابر اعتراضات اخلاقی د/وکینز و چالش معرفت‌شناسی نقل معجزات، نیازمند تکمیل هرمنوتیکی و تاریخ‌پژوهانه است؛ همچنین سوئین‌برن در سطح چگونگی، بحث وابستگی زبان و معنا به پیشینه‌های فرهنگی و تاریخی توضیح می‌دهد که چرا وحی ناگزیر با تفسیر گره می‌خورد و چرا انتظار یک متن کاملاً بی‌نیاز از تفسیر توقعی موجه نیست. این تقریر می‌تواند بخش مهمی از پیش‌فرض‌های نقد هریس را تضعیف کند.

حامی مالی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله هیچ گونه حامی مالی ندارد.

سهم نویسنده در پژوهش

نویسنده مسئولیت کامل طراحی، اجرا، نگارش و تأیید نهایی مقاله را بر عهده داشته است.

تضاد منافع

نویسنده اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارد.

منابع

- نصیری، منصور (۱۴۰۲). دفاع تبیینی از خدا باوری: بررسی دیدگاه ریچارد سوینبرن. قم: نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- نصیری، منصور (۱۴۰۱). دفاع تبیینی از خدا باوری: بررسی دیدگاه سوینبرن. فلسفه و کلام اسلامی، ۵۵ (۲)، ۴۶۵-۴۸۷.

[10.22059/JITP.2022.344462.523352](https://doi.org/10.22059/JITP.2022.344462.523352)

Butler, Joseph (1900). *The Analogy of Religion, Natural and Revealed, to the Constitution and Course of Nature*. New ed., with preface and notes by J. H. Bernard. London: Macmillan.

Dawkins, Richard (2006). *The God Delusion*. New York: Houghton Mifflin.

Harris, Sam (2008). *Letter to a Christian Nation*. New York: Vintage Books.

Hitchens, Christopher (2007). *God Is Not Great: How Religion Poisons Everything*. New York: Twelve.

Hume, David (1748/1777). *An Enquiry Concerning Human Understanding*. Section X, Of Miracles. (Online text).

Mennessen, Sandra, and Sullivan, Thomas D. (2007). *The Agnostic Inquirer*. Grand Rapids, Mich: Eerdmans.

Nasiri, Mansour (2023). *Explanatory Defense of Theism: An Examination of Richard Swinburne's View*. Qom: Islamic Sciences and Culture Academy Publications. [in Persian]

Nasiri, Mansour. Explanatory Defense of Theism: A Study of Richard Swinburne's Viewpoint. *Philosophy and Kalam*, 55, Issue 2, March 2023, 487-465, [10.22059/JITP.2022.344462.523352](https://doi.org/10.22059/JITP.2022.344462.523352).

O'Collins, Gerald, S. J. (2016). *Revelation: Towards a Christian Interpretation of God's Self-Revelation in Jesus Christ*. Oxford & New York: Oxford University Press.

Swinburne, R. (2021). God and Revelation. *The Oxford Handbook of Divine Revelation*, 322.

Swinburne, Richard (2017). Why the Life of Heaven Is Supremely Worth Living. in T. Ryan Byerly and Eric J. Silverman (eds), *Paradise Understood*, Oxford: Oxford University Press.

Taylor, J. E. (2021). Revelation and the new Atheism. *The Oxford Handbook of Divine Revelation*, 322.

Wahlberg, Mats (2014). *Revelation as Testimony: A Philosophical-Theological Study*, Grand Rapids. MI: Wm. B. Eerdmans Publishing Company.

References

Nasiri, Mansour. (2023). *Explanatory Defense of Theism: An Examination of Richard Swinburne's View*. Qom: Islamic Sciences and Culture Academy Publications. [in Persian]

Nasiri, Mansour. Explanatory Defense of Theism: A Study of Richard Swinburne's Viewpoint, *Philosophy and Kalam*, Volume 55, Issue 2, March 2023, Pages 487-

465, 10.22059/JITP.2022.344462.523352

Butler, Joseph. (1900). *The Analogy of Religion, Natural and Revealed, to the Constitution and Course of Nature*. New ed., with preface and notes by J. H. Bernard. London: Macmillan.

Hume, David. (1748/1777). *An Enquiry Concerning Human Understanding*, Section X: "Of Miracles". (Online text).

Swinburne, R. (2021). *God and Revelation*. *The Oxford Handbook of Divine Revelation*, 322.

O'Collins, Gerald, SJ. (2016). *Revelation: Towards a Christian Interpretation of God's Self-Revelation in Jesus Christ*. Oxford; New York: Oxford University Press.

Wahlberg, Mats (2014) *Revelation as Testimony: A Philosophical-Theological Study*, Grand Rapids, MI: Wm. B. Eerdmans Publishing Company.

Swinburne, Richard (2017). 'Why the Life of Heaven Is Supremely Worth Living', in T. Ryan Byerly and Eric J. Silverman (eds), *Paradise Understood*. Oxford: Oxford University Press.

Harris, Sam (2008). *Letter to a Christian Nation*. New York: Vintage Books.

Dawkins, Richard (2006). *The God Delusion*. New York: Houghton Mifflin.

Hitchens, Christopher (2007). *God Is Not Great: How Religion Poisons Everything*. New York: Twelve.

Taylor, J. E. (2021). *Revelation and the new Atheism*. *The Oxford Handbook of Divine Revelation*, 322.

Mennsen, Sandra, and Thomas D. Sullivan (2007). *The Agnostic Inquirer*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans